

Eko-Feministler “Eko-Kırma, Kadın-Kırma ve Soykırma Son” Diyor¹

Ariel Salleh

Ekofeminizm, feminizmi ve ekolojiyi iç içe geçmiş mücadeleler olarak gören bir siyasettir. Kentsel mahallelerde veya kırsal topluluklarda yaşam koşulları militarizm veya kapitalist kalkınma tarafından riske atıldığında ortaya çıkan bir siyasettir.

Avustralya’da öğretim görevlisi olarak hayatımı kazanmama rağmen asıl işim her zaman aktivizm olmuştur. İlk başta, gündeme gelen günöbirlik adaletsizliklere karşı farklı yerlerdeki topluluklara yardım ederek mücadele ediyordum. Ama kısa süre sonra toplumsal hareketler politikasını keşfettim ve adaletten sürdürülebilirliğe kadar küresel sorunların çeşitliliği karşısında ortak bir çerçeveye ihtiyaç olduğunu fark ettim.

Yeryüzünde yaşamın sosyalist, sömürgecilik karşıtı, feminist ve ekolojik dört boyutu vardır ve “dördü bir yerde” şeklinde bir devrim imkanına yalnızca eko-feminist bir siyaset sahiptir.²

Elbette kadın mücadelesi en temel siyasi harekettir. Erkek egemenliği tarihseldir ancak kuşaktan kuşağa taşınarak erkek ve kadınların “bedenlenmiş maddiliği”ne derinden kök salmıştır. Gerçekte insanlar, “bedenleşmiş doğa”dırlar ancak ataerkil düşünce, doğa ile özdeşleşmeyi reddetmeye dayanır.

Eski İbrahimi dinlerden 21. yüzyıl transhümanizmine kadar, küresel olarak baskın inanış, erkeklerin insan, kadınların ise doğa olduğu üzerinedir. Bu ideoloji, dünyayı sahte ikilikler içinde yapılandıran, gerçeklikten ayrılmış, idealist bir düşünüşe dayanmaktadır: Zihin-Beden, Maskülen-Feminen, Beyaz-Siyah gibi... Doğanın, kadınların ve ötekileştirilen halkların sömürgeleştirilmesi, kaynak olarak kullanılması ve katledilmesi, ikiliğin bir tarafını değerli, diğer tarafını değersiz olarak tanımlayarak rasyonalize etmiştir.

¹ Yazarın, “Bizim Devrimimiz: Yaşamı Özgürleştirmek” konusuyla bir araya gelen Geleceği Ören Kadınlar Ağı’nın 5-6 Kasım 2022 tarihlerinde Berlin’de gerçekleştirilen konferansta “Eko-kırım: Tahakkümü, Mülksüzleştirmeyi ve Baskıyı Ortadan Kaldırmak: Doğanın Boyunduruk Altına Alınıp Sömürgeleştirilmesi ve Kaynak olarak El Konulup Sömürülmesi” paneline ilişkin sunum metnidir.

² Ariel Salleh, *Ecofeminism as Politics: nature, Marx, and the postmodern*. London: Zed Books, 1997.

Kadınların denetimi evrenseldir ve bu denetim çocuk (sözde) evliliği, (erkeğe) çok eşlilik, (sözde) namus cinayetleri, aile içi şiddet, kaçırma, tecavüz, kürtaj yasağı, utandırma ve kamusal ayrımcılık şeklinde kendini gösterir. 17. yüzyıl Bilimsel Devrimi, British Royal Society çatısı altında profesyonelleşmiş erkek egemen bilim ve tıbbın yolunu açmak üzere milyonlarca kadın, ebe ve şifacının devlet destekli “cadı avlarında” idam edilmesiyle başarılılabılmıştır ancak.³

20. yüzyıla gelindiğinde, Nesne İlişkileri Ekolü’nden feminist psikanalistler, bir oğlanın öz kimliğinin veya egosunun doğal anne bedeninden ayrı olarak oluşma sürecinde bu ikili/düalist düşüncenin kaynağını teşhis etmişlerdir. Bu ilkel anne-kırım eylemi, dünyaya doğru dışa yansıtılarak bastırılıp inkâr edilir. Kolektif biçimde erkekler arasında tarihsel olarak yüceltilir ve dinlerden ulus devletlere, kapitalist ekonomiye, yüksek teknolojiye kadar güçlü kurumların oluşumunda pekiştirilir.

Erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümü, sömürgeleştirme ve sınıf toplumları için örnek alınan orijinal model olmuştur. Abdullah Öcalan’ın dediği gibi:

“5000 yıllık tarih gösteriyor ki, insanlar ne tür bir eşitsizlik, ayrımcılık veya baskı çekiyorsa, bunu en çok kadınlar çekiyor... Sınıflı toplumun ilk aşamalarında, çocuklar genellikle tanrılara kurban edilirdi. Kapitalizm çağındaki modern kurban törenleri ise para sunağında gerçekleşiyor.”⁴

Feminist olduktan birkaç yıl sonra, nükleer teknoloji kaynaklı radyasyonun tıbbi etkilerini öğrendim ve böylece bir eko-feminist oldum. İngilizler, Avustralya’daki İlk Ulus halklarının topraklarında atom ve hidrojen bombalarını çoktan test etmişti. Şimdi de çokuluslu şirketler Kuzey Bölgemizde uranyum çıkarmak istiyorlardı. İki bekar anne olarak sendikalarla, çevrecilerle ve yerli topluluklarıyla birlikte Uranyum Madenciliğine Karşı Hareketi kurduk. Maden endüstrisini durdurduk ancak daha sonra iktidara gelip moratoryumu geri alan İşçi Partisi’nin ihanetine uğradık.

Ataerkil-sömürgeci-kapitalist ekonomi, halklara ait olan kaynakların şiddet yoluyla mülksüzleştirilmesine dayanır. Ekstraktivizm ve yaşam enerjilerine el konulması

³ Carolyn Merchant, *The Death of Nature: Women and the Scientific Revolution*, San Francisco: Harper, 1980.

⁴ Abdullah Öcalan, *Prison Writings: The Roots of Civilisation*. London: Pluto Press, 2007, 206.

gezegensel ölçekte gerçekleşmektedir. Ulus-ötesi yönetici sınıfın bu hırsızlığı, arkasında bir “borç matrisi” bırakır: işyerinde fazla mesai ve sosyal ödenekleri verilmeyen işçilere olan toplumsal bir borç, karşılıksız yeniden üretim/üreme emekleri için kadınlara olan bedenlenmiş bir borç, topraklarından mahrum bırakılan yerli halklara olan yaşamın idamesi borcu, hasar görmüş bir gezegen miras alan gençlere olan kuşaksal bir borç ve ekosistemleri yıkıma uğratan insan dışı türlere olan bir başka borç. Bu borçlar ekonomik ve hatta ahlaki olmaktan çok daha fazlasıdır; insanlığın yaşam enerjilerini alırlar.⁵

Ama küresel ataerkil karar vericilere yeryüzünü bölmek, kontrol etmek ve tüketmek yetmez. Bunun nedeni, tahakküm kültürlerinin, psikolojik ayrışmanın boşluğuna dayanmasıdır. Eril egoyu parçalamak, kendi içinde sürekli bir çaba gerektirir ve çok fazla enerji tüketir. Bu iç çatışmanın savaşta ve Ötekilere karşı müktedirleşmede ortaya çıktığını görürüz.

Zehirli erkeklik, yaşamın kendisine karşı bir yabancılaşmayı ifade eder. Dünyadaki tüm güç mücadelelerinin ve zaferlerin asla tatmin edemeyeceği, daimi bir yönelim bozukluğudur.

1981'de Ynestra King tarafından düzenlenen bir eylem olan ABD Kadınlarının Pentagon kuşatması ve Birleşik Krallık'taki Greenham Common füze karşıtı protestoları, ekofeminizmde biçimlendirici momentler olmuştur. Ancak bu tür protestolar, ataerkil saldırganlığın irrasyonel, bilinçdışı kaynağına nadiren nüfuz eden siyasi bir rasyonelliğe dayanıyordu. Öcalan da bunun bilincindedir ki “Genel kurtuluşu, aydınlanmayı ve adaleti ancak kadınların kurtuluşu getirecektir. Kadınların kurtuluşu, barışın savaştan daha değerli olduğu anlayışına katkıda bulunacaktır”⁶ demiştir.

“Modernitenin” küresel krizi bir erkeklik krizidir. Ancak günümüzde, tekil sorunlara odaklı sosyal hareketler, değişimi amaçlasalar bile, çoğu zaman ana akım kültürün sürdürücüsü olmaktadır. Sorun sağcı kurumsal etiğin de, liberal BM sürdürülebilirlik politikasının da, sol eko-sosyalizmin de cinsiyet körü olmasıdır. Üstelik ekonomik kalkınmanın küresel ölçekte yayılmasıyla birlikte, Avrupa merkezci erkeklik, sömürge

⁵ Ariel Salleh, *Eco-Sufficiency & Global Justice: Women Write Political Ecology*. London: Pluto, 2009.

⁶ Abdullah Öcalan, age., 267.

öncesi adaletsiz toplumsal cinsiyet rollerini bile pekiştirebilmektedir.

Tekrar vurgulamak isterim ki, bazı feminist hareketler (liberal, sosyalist, postmodern ve transhümanist) eko-feminizmin bütünleştirici analizinden yoksundur.

ABD'de, eko-feminist düşünce kültürel çalışmalar alanı akademisyenleri tarafından daha çok erken bir dönemde ele geçirilmiştir. 1980'li ve 90'lı yıllarda bu ele geçirmenin sonucu post-yapısalcılık ve Foucault felsefesinin hakimiyeti olmuştur. Bugünlerde ise moda, Latour'un⁷ transhümanizmidir. Akademik feministlerin eko-feminist siyasetin "biyolojik özcülüğü" olarak gördükleri şey üzerine hararetli tartışmaları bunun bir devamıdır. Bu eleştiri haksızdır ve genellikle toplumsal yeniden üretim/üreme emeğinin günlük maddi yükünü taşımayan orta sınıf kadınlardan gelmektedir.

Yeniden üretim/üreme emeğinin insanlık-doğa ilişkilerine aracılık etmedeki rolü ne kadar vurgulansa yeridir. Finlandiyalı eko-feminist ve BM danışmanı Hilka Pietila, bunu kabul eden ilk kişilerden biriydi. Ulusal ve uluslararası kurumsal düzeylerde tüm maskülenist üretkenlik sistemini destekleyen kadın ev işçileri ile, küresel ekonominin üç katmana sahip olduğunu açıklamıştır.⁸ Taban girişimleri, örneğin ABD'de tüm Yerli Ulus Kadınları veya Kenya'da Wangari Maathai liderliğindeki Yeşil Kuşak Hareketi, kadınların toplumsal yeniden üretime/üremeye odaklanması gerektiğini bir kez daha örneklemiştir.

Maddeci eko-feminizmin biyolojik indirgemecilikle, matrisçilikle veya özcülükle hiçbir ilgisi yoktur. İngiltereli bir eko-feminist ve kooperatif hareketinde bir aktivist olan Mary Mellor, üretim ile yeniden üretim/üreme arasındaki geleneksel ekonomik ayrımın, kadınların ev içi emeğini "doğallaştırarak", ikincilleştirerek ve değersiz kılarak, toplumsal cinsiyet ikiliğine dayalı kültürleri ayakta tuttuğunu yazmıştır.⁹ Women's Economy (WE- Kadınların Ekonomisi yani "BİZ") karşılıklılığa dayanır ve otonomcu Marksistler, yatay örgütçüler, küçülme savunucuları ve diğer ilericiler arasında müşterekleştirmeye yönelik

⁷ Bruno Latour, Gaia'yla Yüzleşmek ve Aktör-Ağ kuramlarıyla tanınan Fransız filozof, antropolog ve sosyolog (ç.n.)

⁸ Hilka Pietila, "We in the North are the Biggest Problem for the South", *Capitalism Nature Socialism*, Sayı: 17/1, 2006, 44-61.

⁹ Mary Mellor, "Ecofeminist Political Economy and the Politics of Money." In *Eco-Sufficiency and Global Justice: Women Write Political Ecology*, ed., Ariel Salleh, London: Pluto Press, 2009, 251-67.

son ilgiye işaret etmektedir.

Afrika topluluklarında, bu ilişkisel mantığa *ubuntu* denmektedir. *Ubuntu*, “Ben, biz olduğumuz zaman benim” öğretisine dayanan bir toplumsal felsefedir.

Mellor'un ana akım maskülenist ekonomisine (masculinist economy – ME yani “BEN”) bakıldığında, Öcalan'ın daha kapsamlı bir yorumu akla geliyor: “Kapitalizmde, toplumun itici gücü egodur (BEN): bilimden bile daha güçlü bir güç.”¹⁰

Bir başka maddeci eko-feminist ise Vandana Şiva'dır. Kendisi, bir anne ve eski bir kuantum fizikçidir. Onun Hintli orman topluluğu kadınlarının ekolojik olarak rejeneratif¹¹ becerilerine ilişkin gözlemleri, eko-feminizm üzerine fikirlerim için kritik bir öneme sahipti. Şiva'nın pestisitlerin ve genetiği değiştirilmiş tohumların etkileri gibi Avrupa merkezci gelişim bozukluklarını güçlü bir şekilde ifşa etmesi, onu dünyanın en etkili kadınlarından birine dönüştürmüştür.¹²

Yıllar önce, öğrencilik yıllarımda, Malezya'nın Malacca kasabası yakınlarında pirinç yetiştiricisi bir köylü topluluğuna yerleşmişim. Yeni ailemin kadınlarının gıda egemenliği konusunda kendi kendine yeterlilik sağlayan becerileri beni hayrete düşürmüştü ve daha sonra *meta-endüstriyel* emek hakkındaki fikirlerime ilham vermişti.

2000'lerin başında, Massachusetts Kadın Çalışmaları Merkezi'ndeyken, Kuzey ve Güney küreler arasında yerli ve tarımsal topluluklardaki kadınların yeniden üretim/üreme emeklerini karşılaştıran çalışmalar yaptım. Psikoloji ve daha çok da fenomenoloji alanındaki eğitimimi uygulayarak, bu karşılaştırmadan, “rejeneratif tedarike yerleşik epistemik ilkeler” olarak adlandıracağım çıkarımı yaptım.¹³

Bana göre, meta-endüstriyel emeğin bu özellikleri hem yerel bir “insan bilimi” hem de

¹⁰ Abdullah Öcalan, age., 190.

¹¹ Rejeneratif köken olarak “yeniden” ve sırasıyla “tekrar” anlamına gelen “üretmek” ve “varoluş haline getirmek.” Rejeneratif kelimesinin temel anlamı “yeniden ortaya getirmek için gereken kapasite” anlamına gelir (ç.n.)

¹² Vandana Shiva, *Staying Alive: Women, Ecology, and Development*, London: Zed Books, 1989.

¹³ Ariel Salleh, “Global Alternatives and the Meta-Industrial Class”, In *New Socialisms: Futures Beyond Globalization*, eds., Robert Albritton, John Bell, Shannon Bell, and Richard Westra, London: Routledge, 2004.

ekolojik bir etik oluşturur. İster evde anneler ister tarlada köylüler olsun, her türlü bakım işi için geçerlidir bu.

Dahası, bu *meta-endüstriyel sınıf* küresel bir çoğunluk arz eder, sayıları endüstriyel işçi sınıfından çok daha yüksektir. Ve dahası, kapitalist sistem maddi olarak onların emeğine bağımlıdır, yani stratejik olarak bu konuşulmayan sınıf çok güçlü bir tarihsel faildir. Bunu 2012 Rio+20 Dünya Zirvesi sırasında tartıştım, ancak çoğu eko-sosyalist hala Avrupa merkezci modernliğin hâkim varsayımlarına bağlı kalıyor ve endüstriyel proletaryayı insanlığı geleceğe taşıyacak öncü devrimci sınıf olarak görüyor.

Bu meta-endüstriyel sınıfın eko-feminist öncüleri, Afrika madencilik karşıtı iklim ağı olan WoMin'den Hindistan'ın Navdanya yadigarı tohum bankalarına ve Ekvador'daki Nabon kadınlarının yaratıcı su yönetimine kadar, dünya çapında birçok biçim alıyor. Rojava kadınlarının kurtuluşçu siyaseti de birçok yönüyle eko-feministtir.

Yakın zamanda Brüksel merkezli Rosa Luxemburg Vakfı Kalkınma Sonrası Daimi Çalışma Grubu ile Ekvador'a gittim. Nabon bölgesinde yerel Belediye Başkanı bir kadın. Bununla da kalmıyor: kırsal köy kadınları, erkeklerin sözde ekonomik kurtuluş için şehirlere göçünden sonra topluluklarının yönetimini devralmış.

Nabon, geçim ekonomisi madencilik tarafından tahrip edilmiş bir dağ bölgesi. Ancak kadınlar, liderleri Mama Maria Juana Morocho Minga'nın yol göstericiliğinde, su havzalarını onarıp toprağa verimliliğini geri kazandırmışlar. Su döngüsü ve biyolojik çeşitlilik konusundaki çalışmaları, doğal buharlaşma-terleme kapasitesini geri kazandırarak yerel iklime fayda sağlamış. Bu topluluğun yeni zenginliği “metabolik bir değer”dir; onların hayat dolu enerjisi dolar cinsinden ölçülemez.

Ve son olarak, Alman eko-feminizminin geçim perspektifine gelelim. Daha 1980'lerde, Maria Mies, kadınlara “ilk sömürge” demiş ve ataerkil egemenliğin kilit aracı olarak bakım işinin “ev kadını”laştırmasını görmüştü.¹⁴ Onun sosyal yenilenmeye olan yaklaşımı, biyo-bölgesellik, geçim dayanışması, kültürel özerklik ve özyönetimli meclisler aracılığıyla

¹⁴ Maria Mies, *Patriarchy and Accumulation on a World Scale*, London: Zed Books, 1987.

yetkelenme gibi yönleriyle Rojava'daki kadınların uygulamalarına çok benziyor.¹⁵

Özsavunma eğitimleri, kadın evleri ve eş başkanlık ilkesine uygun yönetimler ile erkek egemenliği üzerine *jineoloji* atölyeleri bu politik hedefleri gerçekleştirmenin vazgeçilmez koşuludur.

Eko-kırım ve kadın-kırım ortak bir köke sahiptir. Öyle ki yeryüzünde yaşam, erkekler bu bağlantıyı kabul edene kadar güvende olmayacaktır. Değişim, eski düğümleri çözmek ve Kadınları ve Erkekleri yeni bir şekilde bir araya getirmek anlamına gelmektedir.

¹⁵ Veronika Bennholdt-Thomsen and Maria Mies, *The Subsistence Perspective*, London: Zed Books, 1999.